

Afai'taporcs.

AFALAGAR, junt amb el cast. *halagar* i el port. *afagar* id., prové de l'ar. *hâlaq* 'allisar, aplanar', 'polir', 'tractar bondadosament' (primitivament 'crear', 'compondre, forjar una falsedat'). □ 1.ª doc.: fi S. xiv, Pere el Cerimoniós, Eiximenis, Bernat Metge.

«Pregué'l [a Orfeu] instantment que m'volgués acabar ço que m'havia comensat explicar desús; la-doncs ell comensà *afalagar* ab la una mà la sua barba, e guardant fellonament vers mi, ab lo bastó que tenia en l'altre donà gran colp en terra» (*Lo Somni* III). L'ed. Guàrdia imprimia *comensà a falegar*, l'ed. Riquer *comensà afalagar*, 280.11. En rigor totes dues anàlisis són possibles però és més probable la segona, perquè segons Par (*Sint.*, p. 292), Metge, de les 19 vegades en què usa *començar* + infinitiu, en 13 no hi posa cap preposició, en 2 hi posa *començar de*, i només en 4 construeix *començar a*: el fet d'usar *comensat explicar* una ratlla abans reforça aquesta probabilitat. La variant *falagar*, en efecte, s'ha citat sovint en qualitat de forma pròpia del català antic, figura impresa en el text de diversos clàssics medievals, i no és improbable que vagi tenir alguna existència, en qualitat de variant minoritària, si bé caldrà comprovar millor la tradició ms. en el passatge d'Ausiàs «ell *falaga*, mas, ab maça, dóna colp que trenca 'l front». En altres casos és probable que es repeteixi el cas de Bernat Metge: «Axí acostuma *afalagar* la iniqua fortuna, quant del tot vol destroyr al qui enguana», *Tirant* (on l'ed. Ag. I, 49, imprimeix *acostuma a falagar*, però és més probable que hi hagi *acostumar* construït sense preposició).

Molts indicis són els que asseguruen que *afal-*, forma general avui, també fou predominant des dels orígens, si no hi va ser única (potser amb alguna excepció poètica afavorida pel vers o per fonètica sintàctica, car tampoc no és de fiar la cita que dona DAg. de les *Collacions*). És la forma que figura en la *Cròn.* del Cerimoniós, en Jaume Roig, en el *L'Eleg.* de J. Esteve (altres en *AlcM* i *DAg.*), i és la que es troba en Eiximenis, repetidament: «per ses blandícies falses *afalegat*» en el *Llibre dels Àngels* (DAg.) i en el *Llibre de les Dones*: «no só infant o minyó que ab nous m'*afalaguen*»; també és la que tenim en un dels primers testimonis, el del *Recull d'Eximplis e Miracles*: «tenia una perdiu en la mà, e un jove que ho véu dix --- vejats con està aquell vell *afalagant* la perdiu axí con sí fos fadrí poch» (I, 318), en un passatge anecdòtic, que també llegim en Eiximenis.

En l'època moderna el mot s'ha mantingut vigotós en la llengua literària, i no menys en els parlars populars, on continua usant-se fins als últims límits del català, de vegades amb variants d'interès, més o menys locals, en les accs. translàtiques i secundàries: Benasc *afalagà* «acariciar, hacer fiestas, consolar --- únicament se emplea para --- acariciar a un niño quando lloa o sufre: *afalaga a ixo moset, que yé malo* --- 'que está enfermo'» (Ferraz, p. 18); a Eivissa «*afalagà*: acariciar» (PzCabrero); V. d'Aneu *afa-*

lagar «llamar al ganado para contarlo» (Pol, p. 8). Altrament no insistirem gaire més en els fets del català, com sigui que se'n troba ampla informació en *DFa.*, *AlcM* i *DAg.*

Més enllà dels límits de la llengua, el mot és comú amb el cast. *halagar* i el port. *afagar*, tots dos genuïns, freqüents i tan antics com els respectius idiomes literaris. El port. *afagar* resulta de l'evolució fonètica de *afaagar* < *afalagar* dins la fonètica normal d'aquest idioma: coincideix doncs perfectament amb la forma catalana. En castellà antic és clar que és *falagar*, en lloc del modern *halagar*, i s'hi documenta sense interrupció des de la primera meitat del S. XIII, car ja apareix en Berceo: «quando ovo est pobre dest mundo a passar / la Madre gloriosa vino convida: / fablóli muy sabroso, queriélo *falagar*» (*Milagros*, 134c). Però en la llengua medieval trobem també, i fins hi predomina, la forma *afalagar*, que trobem ja en el *Libro de Alexandre*, coetani quasi d'aquella cita: «A los unos castiga, a los otros apaga, / que de dar, que de promessa, a todos *afalaga*» (68b); i aquesta és també la variant que veiem en la trad. de Gower («acariciar», *Confissió del Amante*, a. 1399, p. 941), en López de Ayala, en Enrique de Villena, etc., amb caràcter molt general fins a mitjan S. xv, i avui segueix essent la forma viva en asturià (Rato, Vigón).

Sembla, doncs, que la forma amb *a*- vagi ser primitiva pertot, i que a Castella es vagin contraure les dues primeres *aa* de *ahalagar* per la pronúncia dèbil i intermitent que ja en la llengua antiga tenia la *h* aspirada (representada gràficament per *fj*), sobretot entre vocals. Altrament des dels parlars castellans, en diverses etapes successives (i potser des de diverses direccions dialectals), el mot va passar al basc, des d'una època que ha de ser molt antiga, sobretot en el cas de la variant *balakatu* (*pal-*) 'afalagar, llagotejar' («schmeicheln», M-Lübke, *ASNSL* CLXVI, 50), i més tardament *ferekatu* 'acariciar' en el Labort, i «restregar» allí mateix i en el Baztan.

L'etimologia aràbiga d'*afalagar* va causar algunes vacil·lacions i dubtes entre els romanistes del segle passat. Però no sols moltes de les temptatives divergents que es feren llavors mereixen el complet oblit en què ja es deixen avui, sinó que també estan superades moltes de les variants d'explicació semàntica i aclariment auxiliar dels detalls en l'evolució hispànica de l'arrel aràbiga; tot i poder-se considerar aclarits els problemes, és evident que un mot tan important, que hagué de penetrar en l'hispano-romànic des d'una data molt reculada, ens situa en fases del romànic preliterari que no podem reconstruir completament, i que encara són més les zones obscures que clapegen el nostre coneixement de l'arrel popular d'Espanya; en conseqüència resten encara alguns detalls obscurs, i hi ha possibilitat d'algunes convergències, que no sempre arribem a destriar ja en forma perfecta.

Tanmateix en l'essencial el problema etimològic quedà resolt des del treball de Baist, *RForsch.* IV, 1886, 357-8, amb els aclariments que després hi hem aportat Spitzer (*Lexik. Kat.*, 6-9), i jo mateix (DCEC